

II.

Et Par Bemærkninger i Anledning af H. F. Feilbergs Ophold i Brørup.

Saa vidt jeg har kunnet skønne, har vi ikke i lange, lange Tider haft noget kirkeligt Røre i Brørup. Der gaar ikke Frasagn om de gamle Præster i den Henseende. Kun om en eneste i forrige Aarhundrede, nemlig Balthasar Mathias Christensen, f. 1768 og Søn af Amtsforvalter Laurids Christensen i Ribe, gift med Apoteker Eilskovs Datter der. Dette Ægtepar har i Befolkningen efterladt sig et lyst og smukt Minde. Dr. O. Nielsen skriver om hende: »med Skønhed forbandt hun et ædelt Hjerte og lignede sin Mand i Goddædighed!« Han var Præst her fra 1796—1820, og O. Nielsen anfører om ham: »Ved sin Lærdom og sine Talegaver nød han Agtelse og for sin Godmodighed og Tjenstvillighed alles Kærlighed, en hjertelig og vel begavet Taler, nidkær og uegennyttig Embedsmand, sin Menigheds faderlige Lærer og Velgører.« Sin betydelige Formue tilsatte han paa Præstegaardens Forbedring og døde 6. Februar 1820 »af Ærgrelse, som man ved Lindknud Kirke havde voldt ham«. Han havde mange Sorger, idet af hans 6 Sønner og 3 Døtre 3 Sønner døde som Børn, 1 ved et Fald af en Hest, og 1 blev sindsygt. Hans Begravelse findes paa Brørup Kirkegaard. Ellers ser det ud til, at alt var gaaet i sin gamle Gænge lige fra salig Kr. d. III, da det gjaldt om »vældelig at haandhæve den rene lutherske Lære, og denne fik vel i de fleste Forhold ingen Indflydelse paa Livet. Men fra 1846—68 var vi længst nede, idet vi i disse Aar blev betjent af Pastor P. Heinsen, om hvem der gaar mange mærkelige Historier. Der var dog af Befolkningen gjort Forsøg paa at fjerne ham, men det mislykkedes. I Aaret 1867 var C. F. Balslev blevet Biskop i Ribe, og en af hans første Visitationer gjaldt Brørup. Ved denne Lejlighed, fortælles det, blev Heinsen anmodet om at søge sin Afsked. Dette skete i Efteraaret 1868. Saa var det store Spørgsmaal: hvem skal være hans Eftermand? Der har sagtens været rigelig med Præster paa den Tid, da de afskedigede Præster i

Sønderjylland jo søgte herop. Iblandt disse var en Præst fra Læk blandt de fordrevne. Han hed Riis-Lowson og stammede fra Seemgaard ved Ribe. Hans Slægtsnavn var Riis, men han havde faaet et Tilnavn, og Grunden hertil var den, fortælles der, at da han kom til København, kom han i Huset hos en gammel Herre, der ejede et Fideikommiss. Denne kom til at synes saa godt om den unge Mand, at han adopterede ham, saa han fik Navnet Lowson og arvede Fideikommiss'et. Saa vidt man kan skønne, har han været uden Forstaaelse af aandeligt Liv. Der blev i de Dage holdt Skolemøder i Holsted, hvor Mænd som Forstander L. Schrøder, Nutzhorn og N. J. Termansen førte Ordet. Her mødte Riis-Lowson og optog Diskussion med dem. Men i et saadant Ordskifte var han en vanskelig Modstander, da han repræsenterede den tørre Forstandighed, og man stadig havde Indtryk af, at han *vilde* være Modstander og ikke lade sig overbevise. Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa Testrup-Viby, de mange lignende Kampe mellem Forstander Nørregaard og Bjørnbak, i mangt og meget lignede han upaatvivlelig Bjørnbak. Den, der bedst kunde magte ham og sætte ham til Vægs, var Nutzhorn, han brugte et Vaaben, som R. L. ikke kunde væрге sig imod, nemlig Ironien, det var det værste, naar man ikke vilde tage ham alvorlig.

Ham var det, vore større Bønder og ansete Mænd i Sognet samledes om og gerne vilde have.

Men der var et lille Parti, der ikke ønskede ham. I Spidsen for disse var Peder J. Pedersen, kaldet »Tækker« fra Risgaard i Gerndrup, og Niels Østergaard, Gravngaard. De havde faaet Mandat til at rejse til København og skulde i Ministeriet udtale Ønsket om at faa en »ærlig, kristelig Præst, lige meget af hvad Retning, kun ikke Riis Lowson«. Saa har jeg hørt fortælle, at i Fredericia traf de Nutzhorn, og han gjorde dem opmærksom paa sin Svoger, H. F. Feilberg, der siden sin Forjagelse fra St. Vi i 1864 havde været forskellige Steder og havde nu bosat sig i Odense. Disse to var altsaa Repræsentanter for de 29, der ikke vilde have Riis Lowson, og de fik da altsaa en Mand, som de kunde virke for. Men Modparten, der repræsenterede de 281 Underskrifter for R. L., laa naturligvis heller ikke paa den lade Side, ogsaa de vilde afsted til København for at virke for ham. Men Folk for-

tæller, at de to Deputationer mødtes i Fredericia, P. J. Pedersen og Niels Østergaard for hjemgaaende og med godt Haab om at faa Feilberg, og de andre skulde da først til København. Her var sket en Overrumpling, de faa havde været for hurtige i Vendingen, og nu bliver Striden haard mellem de to Parter.

Det blev straks bekendt, at Feilberg var en Svoger til Nutzhorn og havde aandeligt Syn fælles med Askov og altsaa var Grundtvigianer, og dette var naturligvis det værste, der kunde siges om den ny Præst. Faa i Sognet vidste, hvad det var, og de faa havde den Gang ikke stor Indflydelse. Blandt disse var Lærer og Kirkesanger Andreas Thjellesen, kaldet hertil i 1860, han var en varm og trofast Tilhænger af den grundtvigske Bevægelse. Man tillagde Grundtvigianerne de særeste Anskuelse, et afgørende Bevis for, at de ikke kendte dem, lidt særprægede var flere af dem jo ogsaa i det ydre — det store Skæg og den bløde, brede Hat — men det værste var, at de stempledtes for en religiøs Sekt, der ingen Respekt havde for det »fra Fædrene nedarvede«, som det saa smukt hed, hverken i Menigheden eller Skolen; thi med den grundtvigske Anskuelse fulgte jo ogsaa en Revolter i Skolevæsenet, idet den stive dogmatiske Lærebogs Undervisning maatte vige for Fortællingen af de bibelske Historier, en saadan glimrende Fortæller var Lærer Thjellesen, og saa lærte han Børnene Grundtvigs bibelske Sange. Det var derfor om at gøre, at man kunde faa den ny Præst til at indrømme, at han var Grundtvigianer, og allerede da han kommer til Præstkjær 1869, fandt han en Skrivelse med dette Spørgsmaal. Feilbergs Svar er klogt og karakteristisk. Selv om han var præget af denne Anskuelse, blev han aldrig en Retnings haandgangne Mand, dertil var han for betydelig.

Straks blev det jo ogsaa galt med de ny Salmemelodier. Bare et Træk her. Hovedmanden for Bevægelsen imod Feilberg var jo Gaardejer Bennedsen, Stensvanggaard. Han var Seminarist, men havde straks efter sin Eksamen friet til Enken, der ejede Gaarden, og saa blev han Gaardmand. Han var en begavet Mand, men havde vistnok kun Sans for det materielle, dertil var han en herskesyg Mand. Han traf en Søndag efter endt Gudstjeneste Lærer Thjellesen og spurgte ham, hvilken »Hopsamelodi« de i Dag havde sunget i Kirken. Hertil svarede

Thjellesen, der var en meget slagfærdig Mand, at han troede ikke, der kunde danses Hopsa efter Melodien, undtagen maaske den, der, naar han dansede, slog Lyng med det ene Ben og gravede Tørv med det andet. Det var et jydisk Mundheld og skal have været en Hentydning til Bennedsens Dans.

Efter mit Skøn afviger Bevægelsen her imod Grundtvigianismen ikke meget fra andre Steder her i Landet, som f. Eks. Testrup og Fyen, alle Midler blev jo taget i Brug imod dem. Det forekommer mig, at denne Bevægelse her maaske er noget skarpere og hvassere end andre Steder, men til Gengæld kortere. Selv om der i Feilbergs Tid blev ved at være Røre og længe efter, saa varede den skriftlige Udveksling af Noter kun fra 1869 til April 1870, altsaa omtrent $1\frac{1}{2}$ Aar. Det er, som Tiden har kulmineret, det var ikke muligt at komme længere ad den Vej. De har her mødt en Magt og en Personlighed, som de ikke har kunnet magte med de sædvanlige Vaaben. For det, synes jeg, fremgaar klart af hele Kampen, at Feilbergs Modstandere led et afgørende Nederlag, og det viser, at selv om Feilberg var en Mand, der elskede Fred, saa var det ikke, fordi han var vaabenløs, tværtimod. Hans Indlæg udmærker sig ved en høj Grad af Saglighed, det er ham om at gøre ikke at være udæskende eller saarende, men flere Steder falder hans Udtalelser dog paa en djærv og uforbeholden Maade. Det har været strenge og vanskelige Tider for Feilberg, og navnlig kommer dette frem i hans Brev til Biskoppen 27. Juli 1869. Men han havde ogsaa sine Venner, og jeg kan her ikke lade være at gøre opmærksom paa det lille gribende Brev, undertegnet H. R. Denne Hans Rasmussen havde faaet sin Vækkelse i Taulov og havde senere sluttet sig til den grundtvigske Bevægelse. Han boede en Del Aar i Eskelund og døde her i en høj Alder. Fra denne Tid stammer ogsaa et Brev fra Lærer A. Thjellesen. Man kan deraf skønne, at det har været Feilbergs Hensigt i Anledning af Spørgsmaalet, om han er Grundtvigianer, at gøre Rede for sin Stilling ved et Møde i Skolen. Thjellesen fraraader det af flere Grunde, bl. a. fordi det ikke i Forvejen var bekendt, at en saadan Redegørelse vilde komme. Feilberg fulgte Raadet.

Hans Modstandere begyndte maaske allerede at ane, at denne Mand var vanskelig at besejre, for han stred kun

for Fredens Skyld. De havde tænkt sig Kampen ført paa en anden Maade. Snart fik de at høre, at nu var han eller hun vundet af den ny Præst, Frafald i Rækkerne. Kirkegangen blev stærkere og stærkere, og jeg har Indtryk af, at Kirkebesøget aldrig har været stærkere, end da han rejste. Dette viser, at der var megen Forstaaelse af Feilberg. Han havde mange Venner i begge Sogne.

Blandt hans Konfirmander fik han mange trofaste Venner, der bevarede deres Hengivenhed for ham Livet ud. Jeg har truffet flere af dem, og de har fortalt, at han paa-virkede dem med gode Ord om almindelige menneskelige Forhold, ivrede imod Drikkeri, der var meget gængs i hans Tid, talte med dem om sædelige Forhold, alt sigtende til at leve et smukt og rent Ungdomsliv, det er lyse Minder, de har om ham.

Feilbergs Komme her til Brørup var et afgjort Brud med den tørre Rationalisme, hvor der blev holdt time-lange Prædikener, tørre og kedelige, og saa de lange Salmer med de gamle Koralmelodier. Hans Taler var korte, billedrige og poetiske, hentede fra hans rige Vidén og formet med hans fine sproglige Sans. Hans Taler synes jeg var Mesterværker baade fra Formens og Indholdets Side. Hans Færd blandt Mennesker var jævn og ligetil, og saa havde han store Evner til at vinde Mennesker ved sit elskværdige Væsen og rige Lune.

Mit bestemte Indtryk af Feilbergs Virksomhed her i Brørup er, at hans Rejse er lykkedes, som det saa smukt hedder i vor Bibel, ja, over Forventning. Han var den, der bragte det ny, han beredte Jordbunden for sine Eftermænd, saa der kunde arbejdes videre, han var en fortrinlig Banebryder. Jeg vil kun slutte med Feilbergs egne Udtalelser om Opholdet i Brørup:

»Hermed slutter jeg Afskriften af Dokumenter angaaende min Indtrædelse i Brørup, og naar jeg skilles fra Sognet med den inderligste Tak for 7 Aars kærligt Samliv, naar jeg det sidste Aar modtog et frivillig Tilskud til min Løn fra Sognene paa over 300 Rdl. og tog Afsked i Kirken, smykket med Grønt fra øverst til nederst, saa skal mit sidste Ord være: Gud, som skaffede mig Plads og bøjede Menneskehjerter imod mig, ham og ham alene Æren!«

Brørup, 27. November 1931.

J. K. Jensen.